

Petr Kolář, Štěpán Pecháček, Jindřiška Syllová:

**PARLAMENT ČESKÉ REPUBLIKY
1993–2001**

(Linde, Praha, 2002), 296 str.

V letech 1928 a 1938 vydala předsednictva obou komor Národního shromáždění impozantní manuály „*Národní shromáždění Republiky československé v prvním desetiletí*“ a „*Národní shromáždění Republiky československé v druhém desetiletí (1928–1938)*“. Jednalo se o více než 1000 stran čítající souhrnné publikace o činnosti komor v jednotlivých volebních obdobích, jejich složení atd. V našich poměrech se péčí jedné z komor, Senátu, připravuje o řád útlejší publikace o jeho prvním šestiletí, a to jen v angličtině. O to větší význam je tak třeba přisuzovat aktivitě jednotlivých autorů.

Relativně nepočetná tuzemská literatura o parlamentech a parlamentarismu byla nedávno významně rozšířena o autorský počín trojice autorů působících v Parlamentním institutu. K dosavadním částem několika učebnic ústavního práva a státovědy, příslušným partiím komentářů Ústavy a časopiseckým statím tak přibyla zasvěcená monografie zachycující nejen vývoj parlamentarismu od roku 1848, právní úpravu politických stran a vývoj volebního systému, ale především status a činnost Parlamentu ČR a jeho členů v období 1993–2001. Jakkoli je třeba vydání recenzované publikace vřele uvítat a její studium doporučit, nelze se ubránit řadě obecnějších i dílčích kritických připomínek, na něž ve druhé části recenze upozorním za účelem jejich případného zhodnocení v pravděpodobném dalším vydání díla.

Kniha je rozdělena do tří částí, jejichž autorství je patrně kolektivní. Jednotlivé části se dále člení do řady kapitol: „*Obecný úvod*“ („*Parlamentarismus v České republice*“, „*No-*

vodobý vývoj parlamentarismu v českých zemích“, „*Politické strany*“ a „*Volební systém*“); „*Poslanec, senátor a Parlament*“ („*Mandát poslance a senátora*“ a „*Organizace Parlamentu*“); a „*Funkce Parlamentu*“ („*Legislativní činnost*“, „*Další funkce Parlamentu*“ a „*Parlament a veřejnost*“). Připojeny jsou seznam literatury, početné a velmi užitečné přílohy, plné tabulek a grafů, a rejstřík. Celou práci uvozuji předmluvy předsedů obou komor.

V první části je parlamentarismus definován jako forma vlády, v níž je výkonná moc rozdělena mezi hlavu státu, oddělenou od zákonodárné moci, a vládu, odpovědnou parlamentu. Setkáme se s dvěma základními typy parlamentarismu: modelem westminsterským (většinový volební systém, dominance vlády) a kontinentálním modelem konsensuálním (poměrný systém, koaliční vláda). V rámci druhého modelu se etabloval jednak klasický republikánský parlamentarismus, typický fragmentovaným parlamentem a nestabilními vládami, jednak racionalizovaný parlamentarismus, kam autoři řadí poloprezidentský systém a systém posíleného předsedy vlády (kancléřský systém). Mezi teoretickými typy dochází k průběžným pohybům.

Na konkrétní podobu parlamentní vlády má vliv celá řada proměnných, zejména struktura politických stran a volební systém, ale i struktura parlamentu, jež působí na vztahy k dalším státním orgánům. Např. v ČR může působení revizní komory ve zdvojené dělbě moci potenciálně posílit Parlament jako celek. Jedním z kritérií role parlamentu je míra jeho nadřazenosti (centrality) v legislativě, tj. jeho schopnost ovlivnit zákonodárný proces. Zatímco pro Velkou Británii platí tzv. pravidlo 90 % (90 % návrhů zákonů podává vláda, z nich je 90 % schváleno), v severní Evropě a Itálii si parlamenty počínají jako podstatně nezávislejší rozhodovatelé.

V českých zemích můžeme zákruty parlamentarismu sledovat od Pillersdorfovy ústavy z jara 1848. Jeho základní institucionální

parametry zůstaly shodné od roku 1861 do roku 1918; měnily se však podmínky volebního práva i systém a povaha politických stran. První republika je řazena ke klasickému parlamentarismu; zmíněny jsou i její mimoústavní politické mechanismy. Vývoj po roce 1945 zavedená schémata problematizuje instituci Národní fronty. Socialistická ústava z roku 1960 dokonce opouští koncept zastupování celého národa zavedením imperativního mandátu, který byl odstraněn až v roce 1990. Přehled končí nálezem Ústavního soudu, jímž byla zrušena část zákona o volbách do Parlamentu novelizovaná v důsledku tzv. opoziční smlouvy.

Politické strany jsou specifické sociální skupiny, jež jsou organizované, sdílejí společný cíl, zpravidla vycházející ze společného ideologického základu, a usilují o politickou moc. Zprvu byly výrazem sociálního a politického pluralismu v zastupitelských sborech, dnes jsou institucionální reprezentací politických zájmů. Současně plní úkoly ve veřejném zájmu, tzn. přispívají k naplnění volených institucí. Také proto se staly předmětem právní úpravy, jež je nadto chrání před státem. Prvním příkladem právní úpravy byl zákon o Národní frontě z roku 1968, další pocházejí z let 1990 a 1991. Zásadní transformace, či spíše samotný vznik systému politických stran vytváří rámec málo docenovanému jevu transformace parlamentu. Ta je symbolizována lety 1990 (emancipace od vládnoucí strany), 1993 (jediný zákonodárný sbor) a 1996 (vnitřní struktura Parlamentu). Autoři dále přibližují jak zákon č. 15/1990 Sb., tak dosud platný zákon č. 424/1991 Sb. Soustředěnější pozornost věnují financování politických stran. Pokud probíhá z veřejných zdrojů (t.č. refundace volebních nákladů, příspěvek na činnost a příspěvek na mandát), může snížit korupční tlaky, současně však snižuje spoluzodpovědnost členů strany. Z hlediska požadavků volné soutěže politických stran je třeba zvláště citlivě posuzovat rozdíly financování parlamentních a mimoparlamentních stran.

Volebním systémem se miní způsob přidělování mandátů stranám v zastupitelském sboru v závislosti na voličských hlasech; vždy je ovlivněn podobou stranického systému. Základními „endogenními“ proměnnými volebních systémů jsou uzavírací klauzule, velikost volebního obvodu a systém přepočtu hlasů na mandáty. Začátek 90. let byl charakterizován převahou vnitřně pluralitních politických hnutí, pročež byl také zvolen volební systém vyjadřující pluralitu politických názorů. Poměrný volební systém u nás existoval od počátku První republiky do roku 1954, kdy byl nahrazen většinovým. V roce 1990 byly za volební obvody zvoleny administrativní kraje, zavedena 5% uzavírací klauzule, kriticky posuzovaná zejména ve vztahu ke stranám národnostních menšin, chyběla naproti tomu právní úprava volebních koalic atd. Zvláště uzavírací klauzule je obsáhleji zkoumána, mj. na základě úvah Ústavního soudu o její roli jako integračního stimulu. Parametry již výše citované volební reformy jsou doplněny konstatováním o možnostech vytváření většinové vlády i bez změny volebního systému. Podán je rovněž výklad platného volebního zákona, ovšem jen pokud jde o volby do Sněmovny.

Část druhá začíná vymezením mandátu poslance a senátora jako souhrnu práv a povinností vázaných na členství v komoře. Zvláštní rysy těchto práv a povinností jsou odůvodněny postavením parlamentu v ústavním systému, z něž vyplývají požadavky jednak ochrany jeho činnosti a integrity vůči ostatním státním mocem, jednak utváření a zachování jeho demokratického charakteru. Následně jsou probírány jednotlivé komponenty mandátu: jeho charakter, tj. volný mandát vyplývající z reprezentace suverénního lidu, imunita, práva naplňující vztah odpovědnosti vlády vůči Sněmovně (interpelace, dotazy, citační právo), neslučitelnost funkcí, střet zájmů atd. Zajímavé jsou postřehy týkající se volného mandátu, kdy poslanec vyvázaný z bezprostřední odpovědnosti vůči konkrétnímu volebnímu obvodu upadl do tenat politické strany (viz

judikatura prvorepublikového volebního soudu). Míra individuální autonomie parlamentářů je v různých zemích různá, v postkomunistických zemích vesměs vyšší, v naší Sněmovně mimořádná, v Senátu Ústavou omezená pro případ zákonodárné iniciativy jednotlivých senátorů. V poslaneckých klubech je doložena cca 80 % shoda hlasování s předsedou, zatímco v klubech senátorských je vzhledem k zásadně poslednímu slovu Sněmovny tlak na disciplínu nižší. Pokud jde o řízení ve věcech imunit ve Sněmovně, shledávají autoři snahu odlišit politické delikty od ostatních, resp. selektovat obvinění vyvolaná pouze faktem, že obviněný je poslancem.

Bikameralismus historicky sloužil k zastoupení různých sociálních skupin pomocí různých způsobů výběru jejich parlamentních zástupců, postupně se stal nástrojem „udržení kontinuity demokratického vývoje“. Funkce druhých komor autoři rozlišují na ústavodárnou, revizi zákonodárství, iniciaci nekontroverzních zákonů, iniciaci veřejných diskusí a ochranu zájmů států, resp. regionálních entit. Jestliže první komora kontroluje exekutivu, komora druhá kontroluje legislativu. V ČR přispěla k ustavení Senátu tradice První republiky a Federálního shromáždění. Byla mu svěřena zdržovací funkce a ochrana stability Ústavy. Podstatnou úlohu hraje tam, kde je postaven naroveň Sněmovně, resp. při jejím rozpuštění.

Pomineme-li Ústavu, jsou při absenci tzv. stykového zákona nejdůležitějším prvkem právní úpravy statusu Parlamentu jednací řády komor. Popsána je příprava jednacího řádu Sněmovny, s jehož návrhem vyslovila vláda nesouhlas pro pokus o změnu rovnováhy politických sil mezi vládou a Parlamentem, resp. příprava jednacího řádu Senátu. Následně je nastíněn obsah obou jednacích řádů. Z textu popisujícího organizaci komor vyjímám např. jistě ne nesporné tvrzení o nezastupitelnosti předsedy Sněmovny jeho mistopředsedy při výkonu pravomocí prezidenta republiky, navrhování předsedy vlády a vý-

konu pravomocí, které nesouvisejí s funkcí předsedy Sněmovny (udělování znaků měst, přijímání slibu veřejného ochránce práv).

Primární funkcí parlamentního sboru je přijímání zákonů. U nás má Parlament monopol na přijímání normativních aktů se silou zákona. V zásadě je věcí jeho uvážení, co učiní jejich předmětem (vyjma nečetných výhrad ústavního zákona, zásad dělby moci a limitů základních práv a svobod). Skladba zákonů a podzákonů předpisů je v různých zemích proměnlivá; v ČR zákonů spíše přibývá, mj. v důsledku extenzivního výkladu zásady legální licence. Zákonodárný proces je rozdělen do tří typů podle vztahu komor: běžný proces s převahou Sněmovny, rovnomocný vztah komor, výlučná působnost Sněmovny. K nim je třeba připojit různé varianty zvláštních jednání o návrzích zákonů (návrh zákona spojený se žádostí o vyslovení důvěry vládě, schválení v jediném čtení, legislativní nouze, provedení rozhodnutí RB OSN, zkrácené jednání podle ústavního zákona o bezpečnosti ČR). Pokud jde o Senát, v běžném zákonodárném procesu se prosazuje od roku 1998, zvláště však od roku 2000, kdy se stal rovněž rozhodující komorou v rovném bikameralismu. Poměrně podrobně je popsán průběh zákonodárného procesu, včetně statistického vyhodnocení. Např. z údajů o zákonodárné iniciativě vyplývá konstantně vysoký počet poslaneckých návrhů (od 36 do 47 % za jednotlivá volební období). Zachyceny jsou zkušenosti s průběhem prvních čtení (důvody zamítání návrhů zákonů), klady a zápory komplexních pozměňovacích návrhů, charakter pozměňovacích návrhů Senátu atd. Vyložena je i role prezidenta republiky a Ústavního soudu v zákonodárném procesu. Mimo legislativní proces stojí projednávání mezinárodních smluv, v době psaní knihy ještě smluv lidskoprávních a „ostatních“.

Mezi dalšími funkcemi Parlamentu jsou zmíněny vztah k vládě, projevující se jak podílem na jejím ustavení, tak schvalováním státního rozpočtu, vztah k prezidentu republiky,

jehož pravomocí podle soudu autorů posilují exekutivu vůči Parlamentu, kontrolní funkce (kontrolní a vyšetřovací komise, civilní kontrola ozbrojených sil) a funkce kreační.

Samostatné zamyšlení patří vztahu Parlamentu a veřejnosti, jímž se míní jednak agenda petic, jednak popularita komor ve výzkumech veřejného mínění, jejíž míra souvisí s paradoxem demokracie, který „tkví v tom, že střet názorů je veřejností vnímán negativně“. Parlament je přitom platformou politických diskusí a střetů *par excellence*.

Snad již ze stručného nástinu obsahu je patrný záběr, hodnota a užitečnost celé práce. O to více je však třeba litovat některých nedostatků, z nichž většina bylo možné se snadno vyvarovat. Výslovně předesílám, že kritické výtky jsou poznamenány subjektivními náhledy recenzentovými a jako s takovými je třeba s nimi naložit.

Obecně bych řekl, že podoba knihy je poznamenána zřejmě se nedostávajícím časem a málo pečlivou redakcí. Jelikož není opatřena ediční poznámkou, můžeme se jen domýšlet, proč byla ukončena právě k 31. květnu 2001, jakkoli některé údaje byla zjevně doplněny později. Uplynul-li však mezi zásadním dokončením rukopisu a vydáním knihy téměř rok, mohla být odstraněna drobná přehlédnutí, z nichž vyjímám tato: prezident republiky je zpravidla uváděn jen jako „prezident“; senátní návrh novely Ústavy nespojoval zánik mandátu jen s pravomocným odsouzením za úmyslný trestný čin, ale i za nedbalostní trestný čin, pokud byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody (str. 82); Čestmír Hofhanzl nebyl členem ODS, ale ODA (str. 87); druhá komora byla v Chorvatsku loni na jaře zrušena (str. 103); na ustavující schůzi Sněmovny není volební komise volena, nýbrž se pouze bere na vědomí její ustavení (str. 106); není pravda, že v Senátu byl dosud ustaven jediný podvýbor – jen ve 2. funkčním období jich působilo devět, ve 3. funkčním období má samotný zdravotní výbor podvýbory tři (str. 125); Stanislav Gross nebyl předsedou posla-

neckého klubu ČSSD v celém volebním období 1992–1996 (str. 131); předsedou senátského klubu ČSSD byl po téměř celé 1. funkční období Senátu Zdeněk Vojtíš, zatímco Jaroslav Musial byl pověřen vedením jen po dobu několika týdnů (str. 133); po mém soudu neplatí, že nebyl podán žádný návrh na vytvoření Prozatímního Senátu, neboť jsem dohledal návrhy tři: sněmovní tisky 210 a 300/1992 a 2/93 (str. 143); v tabulce č. 13 chybí celý sloupek údajů o nepřijatých zákonech (str. 146); odůvodnění senátního návrhu zákona ve Sněmovně nepověřuje konkrétního senátora předseda Senátu, ale Senát svým usnesením (str. 147); v grafech č. 2, 5 a 6 je datování funkčních období Senátu chybně zkopírováno podle Sněmovny, takže 1. funkční období připadá na léta 1992–1996 (str. 213 a 217); podvýbor ústavně-právního výboru pro přípravu jednacího řádu Sněmovny působil i ve 2. volebním období (str. 224); organizační výbor Sněmovny je v tabulce č. 17 zařazen dvakrát, přičemž v jednom případě jsou mu zčásti přiřčeny podvýbory školského výboru, ani v jednom případě není ve 2. volebním období uveden podvýbor pro přípravu tzv. stykového zákona (str. 225); v tabulce č. 18 chybí organizační výbor Senátu (str. 226); tabulka č. 52 není bez upozornění na diskontinuitu činnosti Sněmovny po skončení 2. volebního období srozumitelná, což se potom projevuje v navazujícím chybném údaji, že Senát za Tošovského vlády žádný zákon nevrátil ani nezamítl (str. 246 a 254); v tabulce č. 63 jsou chybné přepočty absolutních čísel na procentní údaje (str. 248); Bohumil Kulhánek se stal v místopředsednickém křesle Senátu nástupcem Vladimíra Zemana, zatímco z údajů na str. 268 může vyplývat, že se stal pátým místopředsedou; Jaroslav Musial nebyl „doc. MUDr.“, ale „JUDr. Ing.“.

I když bychom pominuli uvedené detaily, zčásti snad jen hnidopišské, přetrvávají zhruba dvě pochybnosti koncepční. Jaký je vlastně charakter knihy? Má být objektivním „základním přehledem“, anebo subjektivně zbarvenou

monografií? Jsou-li autoři ve vztahu k předmětu svého psaní „insideri“, je sepsání základního přehledu obtížné, avšak možné, vyvarují-li se hodnocení a hodnotících výrazů. To se však nestalo.

Za takové hodnocení lze totiž jistě považovat označení přístupu Senátu v 1. funkčním období za „pasivní“, což Sněmovně umožnilo počínat si jako by neexistoval. Ze statistik přitom vyplývá, že ke sporu došlo cca u 20 % návrhů zákonů. Zdůvodnění „pasivity“ Senátu mj. nezkušeností aparátu je vzhledem k profesionalitě a dlouholetým zkušenostem nejen tamního legislativního odboru nepřilíš přesvědčivé. Za zcela neakceptovatelné, s výhradou nedoložených empirických důkazů, považuji tvrzení o tom, že zdrojem zvyšování sebevědomí Senátu se stal zákon o platu a dalších náležitostech. Pokud by byl přijat po několika letech působení dosud pasivního a potom náhle aktivního Senátu, bylo by snad možné uvažovat o vztahu senátských peněženek a četnosti jejich hlasování. Zákon byl však účinný již před ustavením Senátu, proč zde pouze o nekorektní a zavádějící hypotézu. (str. 144) Ve srovnání s tím je charakteristika pozměňovacích návrhů Senátu jako „technických, nepodstatných věcných, krátkých“ apod. (str. 163), nebo samozřejmě vysvětlení nižšího počtu petic doručovaných Senátu tím, že jde o instituci novou a nepřilíš oblíbenou, téměř přehlédnutelné. Do téže skupiny vyjádření můžeme zařadit i označení schválení ústavních zákonů č. 347/1997 Sb. a č. 162/1998 Sb. Senátem za jeho selhání co by strážce stability ústavního pořádku; zjevně totiž vychází z přesvědčení o tom, že každá změna Ústavy je špatná.

Je-li senátní praxe podrobena kritickému hodnocení, o vyšetřovacích komisích Sněmovny se dočteme, že jsou významným nástrojem parlamentní kontroly výkonné moci, čemuž ovšem praxe příliš nenasvědčuje. (str. 127) Podobně je bez povšimnutí ponecháno neprovedení ústavního zákona o bezpečnosti České republiky v jednací řádu Sněmovny,

což je nahrazováno výkladem aplikace 72hodinové projednací lhůty také pro případ vrácení či zamítnutí návrhu zákona projednávaného ve zkráceném jednání Senátem. Mimo pozornost autorů zůstává smysl samostatného vyhlášení legislativní nouze, když teprve v jejím rámci se znovu rozhoduje o zkráceném jednání, o něž přece jde, či po mém soudu protiústavní podmínění nařízení vlády podle citovaného zákona o provádění mezinárodních sankcí schválením příslušným výborem Sněmovny.

Zřejmě nedostatkem prostoru lze vysvětlit absenci doušky umožňující čtenáři pochopit, proč je při přepočítávání hlasů na mandáty mandát přidělen jen jedné ze stran, když mají stejný počet hlasů? (str. 65) Nepochybný není ani výklad rozsahu zastupování předsedy Sněmovny jeho místopředsedy (viz výše) či prostě nahrazení jednacího řádu ČNR jednacími řádem Sněmovny, ačkoli se podle čl. 106 odst. 4 Ústavy zdá, že Senát se měl do přijetí svého jednacího řádu řídit jednacími řádem prvně jmenovaným (myslím si totéž, co autoři; ti však neuvádějí žádné důvody). Zajímavá je také úvaha o materiální kvalifikaci lidsko-právních smluv Ústavním soudem. Zdá se mi nicméně, že žádné z dosud publikovaných stanovisek tohoto druhu se nevypovídalo s důvody existence čl. 39 odst. 4 Ústavy: proč by měly komory shánět kvalifikovanou většinu, když by Ústavní soud rozhodl bez ohledu na formální kritérium?

V dalších případech nejde ani tak o vysvětlení názoru, jako spíše o zamlčení jeho variant, často obecně přijímaných. Jde mi např. o interpretaci ústavodárného procesu, kde je ze tří teoreticky možných výkladů prezentován jen jeden, navíc s údajně dosud spornou aplikací třicetidenní lhůty. Podle autorů má být obdobná lhůta aplikována i na zákony podle čl. 40 Ústavy, což však nejen parlamentní praxe rovněž vyloučila. Stejně tak je pochybné dodržování třicetidenní lhůty u „obyčejných“ mezinárodních smluv Senátem; sám vím nejméně o šesti případech, kdy se tak nestalo.

Těžko někomu zazlívat, že píše spíše o první komoře, jakkoli třeba recenzent považuje komory druhé za podstatně pestřejší a zajímavější. Pokud je však práce věnována převážně jedné z komor, je vhodné to vyjádřit i v názvu, který by mohl znít „Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky 1993–2001: její status a činnost s exkursy k postavení a roli Senátu“. Má-li jít o knihu o Parlamentu, nevím proč v kapitole o volebním systému chybí zmínka o volebním systému pro volby do Senátu, proč je výborům Sněmovny věnováno cca šest a půl strany, zatímco výborům Senátu strana jedna, proč v přílohách chybějí tabulky věkové struktury senátorů, přehled podvýborů Senátu či kvantifikace v textu kritizovaného vysokého počtu výborů Senátu projednávajících návrh určitého zákona, když jsou zpracovány pro Sněmovnu.

Za nepřilíží šťastné považují sčítání Senátem vrácených a zamítnutých návrhů zákonů, protože to zkresluje statistiky a hodnocení jednotlivých funkčních či volebních období: odlišné jsou jak motivy Senátu, tak možnosti reakce Sněmovny. Ani tak však nelze dospět k závěru, že Sněmovna je Senátem přinucena vrátit se zhruba k 17 % návrhů zákonů (str. 164). Sám jsem za srovnatelné období došel k téměř třetině.¹

Týkala-li se první obecná připomínka samotného zařazení stylu díla, druhá je podstatně nižšího řádu. Týká se členění třetí části. V tuzemské literatuře se při klasifikaci pravomocí parlamentních komor běžně používá klasického členění B. Baxy či inovovaného členění J. Filipa, jehož učebnice ústavního práva bohužel zůstala mimo seznam použité literatury. Každopádně se mi nezdá vhodné zařazovat projednávání mezinárodních smluv mezi legislativní činností. Nesouměřitelné jsou rovněž kategorie „Parlament a vláda“, „Parlament a prezident“, „Kontrolní funkce“ a „Dal-

ší kreační pravomoci Parlamentu“. První dvě totiž můžeme zčásti rozpustit v druhých dvou, v ostatním nejde o funkce Parlamentu.

Kniha obsahuje řadu dalších námětů k polemickému přemýšlení (vymezení konsensuálního modelu parlamentní vlády, parlamentarismus vnímatelný jen prismaem textu ústavy – viz roky 1948–1989 v historickém přehledu, prohloubení teoretických pasáží kapitoly o politických stranách a volebním systému, role prezidenta republiky reálně vyvažující exekutivu a legislativu); rozhodně totiž nepatří k těm, jež můžeme po přečtení hostejně odložit. Už tak dlouhá recenze by se tím však stala neúnosnou. Nezbyvá tak než doufat, že splnila svůj dvojitý účel, tj. jednak vyprovokovala dostatek čtenářů, jednak podnítila autory k chuti se s recenzentem vypořádat nejen fyzicky, ale především novým vydáním své nesporně cenné práce.

Jan Kysela

Gombár Eduard:

**DRAMATICKÝ PŮLMĚSÍC.
SÝRIE, LIBYE A ÍRÁN V PROCESU
TRANSFORMACE.**

Karolinum, Praha, 2001, 216 s., cena a náklad neuvedeny, ISBN 80-246-0370-5.

Blízký a Střední východ se v poslední době opět ocitl v centru pozornosti médií, jak v souvislosti s afghánskou, tak i novou palestinskou krizí. Přesto stále na českém trhu trvá deficit kvalitní publikační činnosti k této oblasti, což je dáno především omezeným počtem aktivně píšících odborníků. Docent Eduard Gombár z Ústavu Blízkého východu a Afriky se úspěšně pokusil doplnit mozaiku publikací o stále horkém regionu analýzou vývoje ve třech zemích, které stojí poněkud ve stínu

1. Kysela, J.: Spory mezi komorami v dvoukomorových parlamentech a způsoby jejich řešení, in: Právník č. 7/2002, str. 751.